Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Lausunto

22.8.2024

Lakivaliokunta

lav@eduskunta.fi

Asiantuntijalausunto asiassa: HE 65/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun 3 §:n muuttamisesta sekä TPA 25/2024 vp Toimenpidealoite avioliittoon pakottamisen erillisen rikosnimikkeen säätämisestä ja pakottavan kontrollin rikostunnusmerkistön lisäämisestä lakiin

Yleistä

Lakivaliokunta on pyytänyt sisäministeriöltä kirjallista asiantuntijalausuntoa koskien hallituksen esitystä HE 65/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun 3 §:n muuttamisesta. Esityksen mukaan rikoslain ihmiskauppaa koskeviin säännöksiin lisättäisiin, että ihmiskauppana rangaistavaa olisi teko, jonka tarkoituksena olisi pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon saattaminen. Valiokunta on lisäksi pyytänyt huomioimaan lausunnossa asian HE 65/2024 vp käsittelyyn yhdistetyssä toimenpidealoitteessa TPA 25/2024 vp Toimenpidealoite avioliittoon pakottamisen erillisen rikosnimikkeen säätämisestä ja pakottavan kontrollin tunnusmerkistön lisäämisestä lakiin esitetyt muutosehdotukset.

Sisäministeriön lausunto asiassa

Sisäministeriö toteaa, että sen asettama edustaja on ollut mukana avioliittoon pakottamisen rangaistavuuden selkeyttämistä arvioineessa työryhmässä. Työryhmä päätyi esittämään hallituksen esityksessä, että pakkoavioliitto sekä siihen rinnastettava liitto säädetään nimenomaisesti rangaistavaksi täydentämällä nykyistä ihmiskauppaa koskevaa rikoslain 25 luvun 3§:ää siten, että teon tarkoituksena olisi pakkoavioliittoon tai sen kaltaiseen liittoon saattaminen. Sisäministeriö pitää esityksessä esitettyjä muutosehdotuksia kannatettavina ja perusteltuina.

Postiosoite Postadress Postal Address	Käyntiosoite Besöksadress Office	Puhelin Telefon Telephone	Faksi Fax Fax	s-posti, internet e-post, internet e-mail, internet
Sisäministeriö PL 26 00023 Valtioneuvosto	 Kirkkokatu 12 Helsinki	 0295 480 171 +358 295 480 171	 09 160 44635 +358 9 160 44635	 kirjaamo.sm@govsec.fi www.intermin.fi

Esityksessä ehdotettu sääntely selkeyttää lainsäädäntöä käytännössä sen soveltajille, mikä edesauttaa muun muassa esitutkintaviranomaisten työtä. Sisäministeriö pitää mahdollisena, että ehdotuksessa esitetyllä tavalla täydennetyn sääntelyn myötä pakkoavioliittotapauksia tunnistetaan aiempaa paremmin ja sitä kautta puheena olevia rikoksia ohjautuu poliisin tutkittavaksi esitutkinnassa jonkin verran aiempaa enemmän. Oletettavasti myös rikosvastuun toteutuminen pakkoavioliittotapauksissa tehostuu sääntelyn selkeyttämisen myötä. Esityksessä ehdotetut muutokset vastaavat nykyisen hallitusohjelman kirjaukseen pakkoavioliiton rangaistavuuden selkeyttämiseksi, kansainvälisiin velvoitteisiin sekä suomelle kansainvälisten valvontaelinten osoittamiin suosituksiin säätää pakkoavioliitto rangaistavaksi.

Mitä tulee toimenpidealoitteessa TPA 25/2024 esitettyihin muutosesityksiin sekä näiden perusteluihin, sisäministeriö toteaa näkemyksenään, että ihmiskauppasäännöksen täydentäminen HE 65/2024 mukaisesti käsittää kattavasti ja selkeästi pakkoavioliittotapaukset rangaistavina tekoina. Esitöissä on kuvattu, mitä pakkoavioliitolla tarkoitetaan. Sisäministeriö kiinnittää huomiota siihen, että täydennettävää ihmiskauppasääntelyä sovelletaan myös tapauksissa, joissa osapuolet ovat Suomen kansalaisia ja teko on tapahtunut Suomessa. Nykyiseen rikoslainsäädäntöön sisältyy ihmiskauppaa koskevan lainkohdan lisäksi pakottamista koskeva rikoslain 25 luvun 8§:n säännös, joka on sovellettavissa tilanteisiin, joissa henkilöä oikeudettomasti väkivallalla tai uhkauksella pakotetaan tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin. Tällainen tilanne voi olla käsillä esimerkiksi henkilön estäessä toista edellä mainituin tavoin irtautumasta avioliitosta. Väkivallan ei pakottamistapauksissa tarvitse olla väkivaltarikoksena rangaistavaa eikä uhkauksen merkitä henkilöön kohdistuvalla väkivallalla uhkaamista. Kysymykseen tulevat hyvin monet oikeudettomat painostuskeinot, kuten esimerkiksi taloudelliset keinot.

Toimenpidealoitteessa TPA 25/2024 mainittu pakottava kontrolli sisältää usein toisen henkilön liikkumisvapauden rajoittamista, toiseen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa ja muita vastaavia yksittäisiä tekoja, joihin nykyisestä rikoslaista löytyy rangaistussäännöksiä. Tällaisia säännöksiä ovat muun muassa rikoslain pahoinpitelyrikoksia, pakottamista ja vapaudenriistoa koskevat säännökset. Ongelmana esitutkintaviranomaisen kannalta esimerkiksi henkisen väkivallan tapauksissa on usein näytön hankkimiseen liittyvät kysymykset sekä rikoksen ilmituloon liittyvät ongelmat. Henkisen väkivallan havaitseminen myös terveydenhuollossa voi olla hyvin vaikeaa ulkoisten vammojen puuttuessa.

Hallituksen esityksessä 65/2024 vp on tuotu esille, että avioliittolain 27 a §:ssä avioliittoon pakottamisella tarkoitetaan tilannetta, jossa aviopuoliso ei ole tehnyt avioliiton solmimispäätöstä omasta vapaasta tahdostaan, vaan se on syntynyt muun henkilön oikeudenvastaisen pakottamisen johdosta. Pakottaminen on voinut ilmentyä eri muodoissa. Avioliiton solmimista koskevan suostumuksen antamiseen johtanut pakottaminen on voinut olla fyysistä väkivaltaa tai tällaisella väkivallalla uhkaamista. Se on voinut olla myös muuta oikeudenvastaista painostamista kuten vapauteen, kunniaan tai omaisuuteen kohdistuvaa painostamista tai uhkaamista. Pakottamisesta on kysymys, jos puolisoon kohdistunut uhkaus tai painostus on vaikuttanut siten, että puolison mahdollisuus päättää itsenäisesti avioliiton solmimisesta on estynyt. Hallituksen esityksessä on lisäksi todettu, ettei uhkaamisen tai

painostamisen tarvitse olla voimakasta. Ratkaisevaa on, miten se on vaikuttanut puolison tahdon muodostukseen.

Avioliittoon pakottamistapaukset ovat varsin usein piilorikollisuutta, joiden tunnistaminen on haastavaa ja joiden esitutkinnassa näytön saaminen voi osoittautua ongelmalliseksi. Rikoslain erillinen pakkoavioliittosäänteläkään ei ratkaisisi näitä kysymyksiä, vaan ne olisivat edelleen erityisesti esitutkintaviranomaisen ratkaistavia haasteita yksittäisissä tapauksissa. Tukea tarjoavien tahojen sekä esitutkintaviranomaisten kyky tunnistaa pakkoavioliiton uhreja on keskeistä rikosvastuun toteuttamiseksi sekä uhrien auttamiseksi.

Sisäministeriö toteaa, että Istanbulin sopimuksessa on määritelty ne teot, jotka sopimukseen liittyen tulee säätää rangaistavaksi, mutta sopimuksessa tai sitä koskevassa selitysmuistiossa ei ole määritelty kriminalisoimisen toteutustapaa. Yleissopimuksen velvoitteiden toimeenpano on siten myös kriminalisointitavan osalta sopimusvaltioiden päätösvallassa, eikä sopimus sinällään merkitse sopimusvaltiolle velvoitetta säätää erilliskriminalisointeja rangaistavaksi velvoitettujen tekojen osalta. Sisäministeriö yhtyy HE 65/2024 esitettyyn näkemykseen siitä, että vaikka pakkoavioliitto olisi säädetty rangaistavaksi erillissäännöksellä ja siinä määriteltäisiin säännöksen suhde ihmiskauppaa koskevaan säännökseen siten, että kyseessä olisi ihmiskaupalle toissijainen säännös, on kuitenkin mahdollista, että avioliittoon pakottamista ja pakkoavioliittoon saattamista ei välttämättä tunnistettaisi ihmiskauppana. Tämä ei olisi tarkoituksenmukainen kehityskulku huomioiden myös, että pakkoavioliittoa koskeva ihmiskauppasäännöksen tulkinta- ja soveltamiskäytäntö on vähitellen muotoutumassa sekä esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisessa että tuomioistuinkäytännössä.

Sisäministeriö toteaa pakkoavioliiton rangaistavuutta koskevan säätelyn olevan HE 65/2024 ehdotusten myötä esitutkintaviranomaisen tarkastelunäkökulmasta aiempaa selkeämpi ja kattava. Muilta osin sisäministeriöllä ei ole lausuttavaa.

Poliisitarkastaja Arto Hietanen

Jakelu Eduskunta, Lakivaliokunta

Tiedoksi